

Пропозиції

до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо забезпечення кримінальних проваджень, здійснення яких унеможливлено внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України»
(реєстр. № 9579 від 07.08.2023 р.)*

Метою законопроекту визначено «вдосконалення національного законодавства в частині захисту конституційних прав, свобод та інтересів осіб під час здійснення кримінальних проваджень, виконання покарань, що унеможливлені внаслідок збройної агресії Російської Федерації, тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України».

Проект закону розроблено на виконання пунктів 3, 14, 19, 20, 22, 37 Плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 року № 1171-р (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2023 року № 288-р).

Підтримуючи забезпечення реалізації завдань кримінального провадження й удосконалення положень кримінального та кримінального процесуального законодавства, вважаємо за доцільне висловити такі міркування.

1. У статті 135 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) пропонується розмежувати порядок вручення повістки про виклик особи: 1) яка виїхала та/або перебуває на тимчасово окупованій території України (частина восьма); 2) яка виїхала та/або перебуває на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, або на території держави, з якою здійснюється припинення міжнародних договорів України (частина сьома). Але порядок виклику (вручення повістки) передбачається ідентичний. З огляду на це така нормотворча пропозиція є обтяжливою. Окрім того, випадки виклику осіб, які перебувають за кордоном (абзац перший частини сьомої), і виклику осіб, які виїхали та/або перебувають на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, прирівнюються, що є некоректним. На нашу думку, чинна частина восьма статті 135 КПК України може бути доповнена вказівкою на «територію держави, з якою здійснюється припинення міжнародних договорів України»: «Повістка про виклик особи, стосовно якої існують достатні підстави вважати, що така особа виїхала та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, або на території держави, з якою здійснюється припинення міжнародних договорів України, ...».

Слід звернути увагу, що в Законі України «Про медіа» вживається терміносистема «держава-агресор (держава-окупант)» (пункт 6 частини першої статті 1).

2. У статті 135 КПК України встановлено (і пропонується також) одномоментне виконання двох дій – публікація повістки в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження (офіційному друкованому

виданні) та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора. Тож текст пропонуваної частини третьої статті 136 КПК України потребує уточнення.

3. Заміна терміносистеми «засоби масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження» на «офіційне друковане видання» (статті 135, 136, 297-5 та ін.) вимагає внесення змін до інших статей, зокрема частини шостої статті 297-4 КПК України.

4. При виокремленні *трьох* умов перебування особи не на території України: на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, або на території держави, з якою здійснюється припинення міжнародних договорів України (зміни до статті 135 КПК України), доповнення потребує і частина друга статті 297-1 КПК України: « ... який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, *або на території держави, з якою здійснюється припинення міжнародних договорів України*, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук». Аналогічне стосується і пункту 4 частини другої статті 297-2, частини першої статті 297-4 КПК України.

Із метою стабільності закону необхідно встановити критерії віднесення кримінальних правопорушень до таких, за якими здійснюється спеціальне досудове розслідування в порядку Глави 24-1 КПК України. У пояснювальній записці до законопроекту відсутнє обґрунтування розширення переліку злочинів у частині другій статті 297-1 КПК України.

5. Зважаючи на статус військовополоненого та перебування його у спеціальному таборі, логічніше було би повістки про виклик такої особи як підозрюваного направляти адміністрації табору, а не на «адресу електронної пошти та/або за допомогою месенджера, та/або через соціальну мережу, та/або по телефону» (частина перша статті 297-5 КПК України).

Незрозумілим з огляду правової визначеності є доповнення частини другої статті 297-5 КПК України реченням «Інформація щодо змісту таких документів обов'язково публікується в офіційному друкованому виданні та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора». Такий нормотворчий підхід може містити ризики порушення правил статті 222 КПК України «Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування».

Аналогічні пропозиції мають місце й щодо статті 323 КПК України.

6. У законопроекті вживається термін «незаконні органи», напевно у розумінні статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». У такому разі він потребує уточнення – «незаконні органи, їх посадові та службові особи». Поняття «незаконні органи та/або посадові чи службові особи» визначається як органи та/або особи, створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому Конституцією та законами України. Цей термін разом із визначенням використовується декілька разів, що дещо перевантажує текст та ускладнює його розуміння. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне перенести визначення зазначеного терміну (з урахуванням положень статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово

окупованій території України») до статті 3 «Визначення основних термінів Кодексу» КПК України.

7. У переліку пункту 2-1 частини першої статті 303 КПК України доцільно додати *представника* іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, та особи, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію).

8. Частину третю статті 395 КПК України пропонується викласти у редакції: «У разі коли на підставі пункту 1 частини другої цієї статті особа не подала апеляційну скаргу на вирок суду, ухвалений за результатами *спеціального судового розгляду*, то апеляційна скарга може бути подана цією особою протягом тридцяти днів з дня затримання засудженої особи та вручення їй копії обвинувального вироку суду». Проте в КПК України використовується термін «*спеціальне судове провадження*».

9. Питання про звільнення від подальшого відбування покарання засуджених осіб, які не відбули в установленому законом порядку призначене покарання внаслідок збройної агресії проти України, тимчасової окупації окремих територій України (пункт 13 частини першої статті 537 КПК України), доцільно вирішувати будь-яким місцевим судом, незалежно від місця відбування покарання засудженим чи місця його проживання (стаття 539 КПК України).

10. КПК України пропонується доповнити Розділом IX-3 «ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ, ЗДІЙСНЕННЯ ЯКИХ УНЕМОЖЛИВЛЕНО ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ, ТИМЧАСОВОЇ ОКУПАЦІЇ ОКРЕМИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ». Не заперечуючи доцільність урегулювання питань реалізації завдань кримінального провадження в умовах збройної агресії проти України і тимчасової окупації території, вважаємо, що розділи IX-1 і IX-3 мають схожі предмети правового регулювання, зумовлені надзвичайними обставинами, що виникли внаслідок збройної агресії й окупації та призвели до запровадження правового режиму воєнного стану (фактичне унеможливлення виконання завдань кримінального провадження за загальною правовою процедурою). Зокрема, у пункті 4 частини першої статті 615 КПК України йдеться про наявні об'єктивні обставини, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану. З метою уникнення колізій і заплутаності доцільно, на нашу думку, розглянути можливість закріплення особливостей кримінального провадження в умовах воєнного стану, які унеможливають виконання завдань такого провадження, в одному розділі КПК України.

11. Законопроектом запропоновано доповнити КПК України новою статтею 640 «Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження». Частина перша статті 640 КПК України (у редакції законопроекту) передбачає підстави відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження для досудового розслідування та судового розгляду. Водночас формулювання норми ускладнює її розуміння, що в подальшому може мати наслідком виникнення неоднозначної практики її застосування. Зокрема, із наведеної норми не можна однозначно встановити, чи відбувається відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження слідчим суддею або судом як на етапі досудового розслідування, так і судового розгляду за клопотанням усього переліку осіб:

слідчого, дізнавача за погодженням із прокурором, прокурора, потерпілого, його представника та законного представника, сторони захисту, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), уповноваженого (центрального) органу України або компетентного органу у рамках міжнародної правової допомоги, заявника, у тому числі викривача. Так, наприклад, слідчий, дізнавач, особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, беруть участь на етапі досудового розслідування у кримінальному провадженні, їхня участь на етапі судового розгляду є обмеженою (зокрема, слідчий та дізнавач здійснюють досудове розслідування).

Окрім того, положення про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження містяться і в інших статтях, якими законопроект пропонує доповнити КПК України: частина перша статті 641, частини перша, друга, третя статті 642 КПК України (які визначають особливості відновлення таких матеріалів на етапі судового розгляду). У зв'язку з цим вважаємо за доцільне виокремити положення про підстави й порядок відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження на етапах досудового розслідування та судового розгляду в окремі статті.

12. Частиною третьою статті 641 «Судовий розгляд» передбачено строки оскарження судових рішень, оскарження яких унеможливлено внаслідок знищення, втрати матеріалів кримінального провадження внаслідок збройної агресії проти України, тимчасової окупації окремих територій України або вони знаходяться у володінні незаконних органів. Водночас питання перегляду судових рішень врегульоване також статтею 644 КПК України (у редакції законопроекту). Зважаючи на це та з метою усунення ризику виникнення суперечностей у практиці застосування наведених норм, доцільним є їх послідовний виклад.

13. Законопроект у Прикінцевих та перехідних положеннях спочатку визначає порядок набрання ним чинності (пункт 1), а потім пропонує внести зміни до Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» (пункт 3). Оскільки зміни до останнього є частиною законопроекту, на нього теж повинен поширюватися порядок набрання чинності.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*